

N:o 34.

Af herrar **Clason** och **Björck**, med förslag till lag angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag.

Vid sistlidne riksdag framlades, som bekant, den 3 april en kungl. proposition (n:o 156) med förslag till förordning angående *förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag*. Propositionen, som här bifogas såsom bilaga, anslöt sig till den internationella konvention i ämnet, som den 26 september 1906 undertecknats på en diplomatisk konferens i Bern af ombud från samtliga europeiska stater, med undantag af Ryssland, Norge och Balkanstaterna, och afsåg att inhämta Riksdagens yttrande öfver den föreslagna förordningen, för att regeringen därpå skulle ratificera nämnda internationella öfverenskommelse.

Propositionen blef af lagutskottet — mot åtskilliga reservanter — afstyrkt och lyckades ej heller tillvinna sig någondera kammarens bifall. Det synes mig emellertid förefinnas goda skäl att åter bringa denna fråga under Riksdagens öfverläggning. Härför kan måhända redan den omständigheten tala, att dess behandling sistlidne år måste företagas under riksdagens allra senaste skede, då, som bekant, en mångfald ärenden så starkt pläga trängas å kamrarnes bord, att uppmärksamheten å hvarje enskild specialfråga svårligen kan vara lika spänd som eljest. Särskildt inom denna kammare föredrogs ärendet också först närmare midnatt efter ett ovanligt långt arbetsplenium — den 23 maj — under hvilket omedelbart dessförinnan behandlats ett annat lagförslag af synnerlig vikt, och diskussionen kunde under sådana förhållanden icke blifva

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 1 Saml. 2 Afd. 1 Band. 20 Häft. (N:o 34). 1

synnerligen omfattande. I medkammaren hann frågan företagas först den 27 maj, då sakens utgång genom denna kammares beslut redan var afgjord. Äfven den tvekan, som på vissa håll faktiskt förefanns och jämväl uttalades, synes mig under sådana förhållanden motivera frågans framläggande till förnyad ompröfning.

De skäl, som tala för att äfven Sverige ansluter sig till denna internationella öfverenskommelse, äro nämligen synnerligen starka. I hufvudsak må därvid hänvisas till fjolårets kungl. proposition och till den då förda diskussionen i kamrarna. I hvarje fall synas mig dessa skäl vida öfverväga hvad som från olika håll anförts mot förslaget.

Då exempelvis framhållits, att äfven för män industriellt och annat nattarbete är skadligt, och att en lagstiftning på området därför borde framgå parallellt för kvinnor och män, så har däremot med fullt fog genmålts, att det ej lärer kunna bestridas, *dels* att man i allmänhet dock måste räkna med kvinnan såsom en fysiskt mindre motståndskraftig individ, om det gäller industriellt nattarbete, *dels* att i detta fall alldeles särskild hänsyn måste tagas till hennes uppgift *såsom det nya släktets bärarinna och fostrarinna och såsom familjens vårdarinna* i öfrigt. Just åt sistnämnda hänsyn har på senare tid alltmer och med rätta på olika områden tillerkänts en synnerligen framstående betydelse och skyddslagstiftning för kvinnor sålunda i flera hänseenden framträdtt såsom ett särdeles behjärtansvärdt samhällsbehof, hvars vikt ingalunda minskas därigenom, att äfven för andra individer liknande reformer i vissa fall kunna vara önskliga. Det står ock i full öfverensstämmelse med öfriga åtgärder i vår tid att främja samhällshygienen och såvidt möjligt skaffa garantier för en sund utveckling *från första stund* af det uppväxande släktet, åtgärder, som för hvarje år torde tillmätas ökad vikt. Som bekant, har också erfarenheten visat, att, där förbud mot kvinnors nattarbete inom industriella yrken någon längre tid förefunnits, dödligheten bland kvinnor och barn minskats.

Afgörande mot förslaget kan ej heller den omständighet få gälla, att *för närvarande* i Sverige det kvinnliga nattarbetet inom industriella yrken ännu icke förekommer i så synnerlig omfattning. Förefunnes det i stor utsträckning, skulle detta tvärtom af enhvar betraktas såsom en betänklig fara för samhällets sunda utveckling, men just den omständigheten, att vi i detta hänseende ännu icke hunnit så långt som vissa andra länder, när den ifrågavarande skyddslagstiftningen där måste genomföras, manar oss att snarast möjligt gripa oss an därmed, eftersom därigenom tydligtvis den eventuella konflikten på detta område mellan samhällshygienens kraf och vissa enskildes intresse kan väsent-

ligt lindras. Äfven på hithörande områden gäller regeln, att man skall söka bota en brist, innan den alltför mycket hunnit utveckla sig. Just de senaste årens statistik visar för öfrigt för vårt land en relativt starkare ökning af de kvinnliga fabriksarbeterskorna än af de manliga arbetarne. Det kan anmärkas, att i Tyskland vid den där senast verkställda och nyligen fullbordade yrkesräkningen en dylik tendens framträdte i långt större utsträckning, än man förut trott sig hafva skäl förmoda.

Mot förslaget har slutligen anförts, att det för dem, som för närvarande skulle direkt drabbas af det däri inneslutna förbudet, skulle medföra alltför stora olägenheter, och att på denna grund representerer för dessa grupper ställt sig afvisande mot den ifrågavarande lagstiftningen. I sistnämnda hänseende har särskildt hänvisats till den af Fredrika-Bremer-förbundet 1907 mot förslaget igångsatta rörelsen och däraf framkallade uttalanden af ett par arbeterskegrupper. Äfven dessa argument äga dock enligt min uppfattning icke nog bärkraft att jäfva önskvärdheten af lagens antagande. Det är först och främst gifvet, att i den mån denna rörelse mot lagen utgått från den redan ofvan berörda, men tillbakavisade teoretiska oppositionen mot hvarje separat lagstiftning för kvinnor, så har den tydligen beviskraft endast för dem, som utan vidare hylla en sådan teori, men däremot icke för alla andra, som på grund af kvinnans särskilda samhällsuppgift också anse särskild skyddslagstiftning för kvinnor befogad. Ser man åter frågan praktiskt, så är det en känd sak, att alla dylika skyddslagstiftningar till en början pläga mötas af liknande opposition från enskilda grupper, som befara att af desamma röna något intrång i sin rörelsefrihet, men detta kan tydligen icke vara något afgörande skäl mot en sådan lagstiftning, om den eljest är påkallad af hänsyn till hela samhällets väl. Det visade sig ock vid sistlidet års Andrakammardebatt, att lagförslaget vann lifligt understöd af, bland andre, såväl kammarens arbetarerepresentanter som dess yrkesinspektörer, d. v. s. af kretsar, hvilkas sakkunskap på området och förmåga att praktiskt bedöma desamma måste tillmätas den största betydelse.

I själfva verket torde ock de farhågor, som hafva uttalats i fråga om lagens menliga följder för vissa nuvarande kvinnliga arbeterskors framtida verksamhet, varit mycket öfverdrifna. Lagen skulle, som bekant, i intet fall träda i kraft före 1911 och i visst fall först tre år därefter, och en ganska afsevärd öfvergångstid är sålunda stipulerad för vederbörandes anpassning till de nya förhållandena. Och erfarenheten från utlandet visar, att en dylik anpassning i liknande fall låter sig

verkställas, likasom ock att svårigheterna icke varit större, än att de ansetts böra vika för det stora målets vinnande. Hvad som sedan länge visat sig gagneligt för utlandets industrivärld, kan icke med fog antagas vara öfvervägande skadligt för den svenska.

Just om hithörande utländska förhållanden synes emellertid vid den svenska oppositionen mot lagen ganska mycken missuppfattning gjort sig gällande. Så meddelades exempelvis under nämnda Andrakammardebatt af en talare en uppgift om de menliga följder, som genomförandet af en dylik skyddslag inom typografyrket i Frankrike 1892 skulle haft för de kvinnliga typograferna i Paris.

Den lyder som följer:

»Där (d. v. s. vid tryckerierna i Paris) förhöll sig så, att, när nattarbete af kvinnor förbjöds, sätterierna afskedade omkring 5,000 kvinnliga typografer. Åtskilliga af dessa kvinnliga typografer hemfölo då åt prostitutionen. Någon statistik i detta afseende finnes naturligtvis icke. Andra måste taga sin tillflykt till andra yrken, mindre väl aflönade än det, som de förut idkat» o. s. v.

Det ligger för öppen dag, att denna uppgift — som lärar härstamma från ett meddelande af en holländsk dam på en kvinnokongress i Berlin 1904, och som för öfrigt äfven vid andra tillfällen under de senare åren användts i vårt land såsom argument mot speciallagstiftning för kvinnor — i Sverige upptagits under full tillförsikt till den källa, hvarur den hämtats. Huru grumlig denna källa emellertid synes ha varit, framgår af den kritik däröfver, som lämnades på *den internationella föreningens för lagstadgad arbetarskydd sista kongress i Luzern den 28—30 sistlidne september*, för hvilken kongress fjolårets riksdagshandlingar i ämnet voro bekantgjorda genom ett utförligt, i vissa fall ordagrant franskt referat. Där lämnade nämligen en af deltagarne, herr *A. Keufer*, vice ordförande i arbetsrådet i Paris, representant för typograf-föreningen och själf f. d. typograf, den märkliga upplysningen,

»att då nattarbetsförbudet infördes genom lagen af 1892, sysselsatte blott en enda daglig tidning i Paris, »La Gazette de France», några kvinnliga typografer nattetid. Dessutom arbetade äfven några kvinnor i en del boktryckerier ibland om nätterna. Å samtliga dessa arbetsplatser ordnades emellertid arbetet efter lagens ikraftträdande så, att kvinnornas arbete förlades till dagstimmarne. *Ingen enda kvinnlig typograf i Paris afskedades på grund af den nya lagen.* — Dessutom meddelade han den synnerligen intressanta uppgiften, att antalet kvinnliga typografer i Frankrike icke, såsom man också i detta sammanhang varit färdig att försäkra, vore i aftagande, utan att det i stället ökats högst betydligt såväl absolut som relativt. År 1896 voro nämligen i de franska tryckerierna anställda 23,797 arbetare. däraf 3,538 kvinnor, d. v. s. 15 procent. under det att år 1901 af 29,727 typografer 5,357 eller 18 procent voro kvinnor.»*)

*) Referatet hämtadt ur en artikel af en kongressdeltagare i Göteborgs Handelstidning den 19 okt. 1908.

Alla de slutsatser, som med stöd af ofvannämnda uppgift från kvinnokongressen i Berlin dragits med hänsyn till föreliggande skyddslagstiftning, äro således fullständigt vilseledande.

Det bör också tilläggas, att äfven i öfrigt de under fjolårets riksdagsdebatter anförda skälen mot denna lagstiftning på kongressen i Luzern väckte synnerlig förvåning och af olika talare med mycken styrka upptogos till vederläggning. Kongressen beslöt också uppdraga åt sin byrå att till den svenska regeringen aflåta en adress, »uttryckande föreningens tacksamhet för de ansträngningar, regeringen gjort med hänsyn till ratificerandet af konventionen i Bern rörande förbud mot kvinnors nattarbete, dess beklagande, att dessa ansträngningar ej krönts med framgång, och dess förhoppning, att nya åtgärder skola föra till önskad resultat^{*)}). Kongressens hållning är naturligtvis så mycket betydelsefullare, som den bland sina deltagare räknade både män och kvinnor, representerande bortåt tjugu länder och ofta det bästa dessa äga i fråga om teoretiska och praktiska insikter på här föreliggande område. Sakkunskapen på området, sådan den föreligger hos utvalde representanter från de olika europeiska staterna, har alltså med sällsynt enighet uttalat sig för den ifrågavarande lagstiftningen.

Vid bedömande af dess betydelse bör emellertid gifvetvis det allra kraftigaste afseende fästas just vid denna dess *internationella karaktär*. Det är uppenbart, att, om den moderna industrialismens afvigssidor skola bekämpas, detta helst bör ske på *internationell* väg, enär eljest skulle kunna invändas, att somliga stater ställde sig förmånligare än andra i den mellanfolkliga ekonomiska konkurrensen. Här föreligger nu ett fall — enligt uppgift till och med det första — där man med mycken framgång verkligen lyckats slå in på denna väg och åstadkomma en internationell öfverenskommelse på arbetareskyddslagstiftningens svårhandterliga område. Det är då naturligt, att det både för sakens egen skull och för eventuell fortgång i andra liknande hänseenden på samma mellanfolkliga väg är af synnerligt intresse, att öfverenskommelsen verkligen blir genomförd och icke någon länk brister i kedjan.

Såsom ofvan nämnts, undertecknades på sin tid konventionen i Bern af ombud från samtliga Europas stater, med undantag af Ryssland, Norge och Balkanstaterna. Ratifikationer ha sedan ingått från

Storbritannien	den 24 sept. 1907
Luxemburg	„ 12 nov. 1907
Schweiz	„ 10 jan. 1908

*) Adressen lär emellertid ännu ej kommit regeringen till handa.

ett antal brittiska kolonier och protektorat	den 21 febr.	1908
Tyska riket	„ 12 juni	1908
Belgien	„ 20 juni	1908
Nederländerna	„ 8 sept.	1908
Frankrike	„ 1 okt.	1908
Österrike-Ungern	„ 30 dec.	1908
Portugal	„ 31 dec.	1908

Danmark hade redan vid konventionens undertecknande förbehållit sig att få inkomma med sin ratifikation först år 1910; i Spanien hafva vissa förberedande arbeten ej ännu afslutats; och från Italien, där detta äfvenledes varit fallet, har på denna grund ingått en framställning, att den i artikeln 8 af konventionen omförmälda frist för deponerande af ratifikationsinstrumenten måtte förlängas. Konventionen lämnar också öppet för icke-signatärmakter att sedermera biträda densamma. I *en enda* stat af de 1906 i Bern deltagande har förslaget förkastats, och detta är Sverige! Då, såsom ofvan i korthet framhållits, de skäl, som därvid inverkat, icke synas mig äga nog betydelse att motivera en sådan utgång, hvilken däremot ur både samhällshygienisk och mellanfolklig synpunkt måste anses beklaglig, får jag värdsamt hemställa,

att Riksdagen måtte såsom lag för sin del antaga det i bilagda Kungl. Maj:ts proposition n:o 156 vid 1908 års riksdag innefattade förslag till förordning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag.

Stockholm den 26 januari 1909.

Sam. Olason.

I motionen instämmer *Carl Björck.*

Bilaga.

**Kungl. Maj:ts proposition (n:o 156)
vid 1908 års Riksdag.**

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till förordning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag; gifven Stockholms slott den 3 april 1908.

Med öfverlämnande af det i ämnet i statsrådet förda protokoll, vill Kungl. Maj:t härmed inhämta Riksdagens yttrande öfver bilagda förslag till förordning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag; viljande Kungl. Maj:t, efter emottagande af Riksdagens svar, företaga den slutliga pröfningen af samma förslag och om författnings utfärdande i ämnet förordna.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Carl Swartz.

Förslag
till
förordning

*angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i
vissa industriella företag.*

1 §.

Sysselsättes kvinna uti företag, som afser idkande af bergverks-, bruks- eller fabriksrörelse, handverk eller därmed jämförlig handtering eller annan dylik industriell verksamhet, och som drifves i den omfattning, att däri under någon tid af nästföregående eller löpande år sysselsatts flera än tio arbetare, må hon icke till arbete i företaget användas i vidare utsträckning, än att hon må komma i åtnjutande af oafbruten ledighet från arbetet under minst elfva timmar hvarje dygn. I denna ledighet skall tiden mellan klockan tio på aftonen och klockan fem på morgonen ingå.

2 §.

Då natur- eller olyckshändelse afbrutit arbetets regelbundna gång, må arbetsgifvare under högst en vecka kunna vidtaga sådan inskränkning i den uti 1 § föreskrifna ledighet, hvartill afbrottet skäligen kan anses gifva anledning; anmäle dock genast den vidtagna inskränkningen med angifvande af anledningen därtill hos vederbörande bergmästare eller yrkesinspektör. Finnes behof af sådan inskränkning för längre tid än en vecka, må bergmästaren eller yrkesinspektören på framställning af arbetsgifvaren meddela eftergift i de uti 1 § gifna bestämmelser för en tid af högst en månad. Erfordras ytterligare eftergift, ankomme det på kommerskollegium att därom förordna, dock ej för längre tid än fyra månader.

3 §.

Uti företag, som äro af den natur, att i desamma under vissa tider af året förekommer hopadt arbete (s. k. säsongarbete), äfvensom undantagsvis uti andra företag, då därstädes i följd af särskilda omständigheter arbetet måste forceras, må den i 1 § föreskrifna oafbrutna

ledighet kunna under en tid af sammanlagdt högst sextio dagar af året inskränkas till tio timmar af dygnet.

Arbetsgifvare skall, innan sådan inskränkning vidtages, hos vederbörande bergmästare eller yrkesinspektör göra anmälan om de dagar, hvarunder inskränkningen är afsedd att vidtagas, samt om anledningen till densamma. Vidtages sedermera ej inskränkning under alla de dagar, anmälingen upptagit, och vill arbetsgifvaren räkna sig detta förhållande till godo vid därefter inträffande behof af inskränkning, skall han senast vid anmälan om denna inskränkning till bergmästaren eller yrkesinspektören lämna behörigen styrkt uppgift om de dagar, hvarunder tidigare anmäld inskränkning icke vidtagits.

4 §.

Beträffande sådana företag, som afse förarbetande af varor, hvilka äro underkastade hastig försämring, må undantag från bestämmelserna i 1 § kunna meddelas af Konungen.

5 §.

Tillsyn å efterlefnaden af denna förordning och på grund af densamma meddelade föreskrifter utöfvas af vederbörande bergmästare eller yrkesinspektör.

Bergmästaren eller yrkesinspektören vare pliktig att på framställning af arbetsgifvare skyndsamligen meddela yttrande, huruvida uppgifvet förhållande kan anses innebära giltig anledning till vidtagande af sådan inskränkning, som omförmäles i 3 §.

6 §.

Om emot de i denna förordning gifna eller på grund af densamma meddelade föreskrifter kvinna användes i arbete, straffes arbetsgifvaren med böter från och med tio till och med femhundra kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, hvarom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han därtill varder lagligen förvunnen, för hvarje gång stämning därför utfärdats och delgifvits, fällas till de böter, som för förseelsen äro bestämda.

7 §.

Försummar arbetsgifvare att inom tre dygn, efter det han vidtagit inskränkning enligt 2 §, därom göra anmälan på sätt i samma para-

graf sägs, straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

Till samma ansvar vare ock arbetsgivare förfallen, där han försummar att göra anmälan enligt 3 §.

Anmälningsskyldigheten må anses vara fullgjord, då anmälan i betaldt bref aflämnats till allmänna posten.

8 §.

Det åligger allmän åklagare att åtala förseelse, hvarom i denna förordning sägs; skolande förseelsen åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol; och gälle i fråga om klagan öfver domstols eller poliskammares beslut i dessa mål hvad om besvär i brottmål är förordnad.

9 §.

Böter, som ådömas enligt denna förordning, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

10 §.

Beträffande företag, som drifves af staten eller af kommun, skall hvad i denna förordning är stadgadt om arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

11 §.

Denna förordning äger icke tillämpning å arbete, som utföres i kvinnans hem eller å annan plats, där det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka öfver arbetets anordnande.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1911; dock att den i 1 § föreskrifna oafbrutna ledighet från arbetet må under en öfvergångsperiod af tre år från nyssnämnda dag uppgå till allenast tio timmar hvarje dygn.

*Utdrag af protokollet öfver finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 april 1908.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena TROLLE,
Statsråden: ALBERT PETERSSON,
ALFRED PETERSSON,
HEDERSTIERNA,
HAMMARSKJÖLD,
ROOS,
SWARTZ,
grefve HAMILTON,
grefve EHRENSVÄRD,
MALM.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Swartz anförde i underdånighet:

På framställning af den internationella föreningen för lagstadgad arbetarskydd inbjöd schweiziska förbundsrådet under år 1904 flertalet af Europas stater, bland dem Sverige, till deltagande i en internationell konferens för öfverläggning angående väckt fråga om åstadkommande af internationell öfverenskommelse rörande dels förbud mot användande af hvit fosfor i tändsticksindustrien dels ock förbud mot industriellt nattarbete för kvinnor. Vid konferensen, som sammanträdde den 8 maj 1905 i Bern och vid hvilken kommersrådet J. Pihlgren var Sveriges ombud, antogos ock »grundlinjer» till en konvention beträffande dessa tvenne

frågor. Konferensen uttryckte därjämte en önskan, att förbundsrådet ville söka förmå de intresserade makterna att upptaga dessa frågor till diplomatisk behandling.

Med anledning häraf framställde förbundsrådet hos de regeringar, som varit företrädde vid nyssnämnda konferens, förslag om sammankallande af en ny, diplomatisk konferens. Under förhandlingarna härom förklarade efter kommerskollegii hörande svenska regeringen, att den ansåge sig ej böra ingå öfverenskommelse om förbud mot användande af hvit fosfor i tändsticksindustrien, men däremot vore benägen att biträda en konvention om förbud mot industriellt nattarbete för kvinnor.

I enlighet med förbundsrådets förslag sammanträdde sedermera en diplomatisk konferens i Bern, därvid samtliga europeiska stater med undantag af Ryssland, Norge och Balkanstaterna voro representerade. Såsom Sveriges ombud vid denna konferens fungerade generaldirektören A. Lagerheim. Å denna konferens undertecknades den 26 september 1906, i tämligen nära öfverensstämmelse med förut berörda »grundlinjer», en konvention »om förbud mot nattarbete för kvinnor, sysselsatta inom industrien». Samtliga vid konferensen företrädde stater biträdde konventionen. Ratifikationshandlingarna skulle enligt konventionen vara deponerade hos förbundsrådet senast den 31 december 1908. Hittills hafva Storbritannien, Luxemburg och Schweiz ratificerat konventionen.

Konventionen afsåg endast att fastslå de allmänna principerna för en lagstiftning å förevarande område, men öfverlämnade åt en hvar af de kontraherande staterna att i öfverensstämmelse därmed ordna sin lagstiftning.

Med anledning häraf uppdrog Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 4 juni 1907 åt den kommitté, som erhållit i uppdrag att verkställa revision af lagen angående skydd mot yrkesfara och lagen angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke m. m. — den s. k. yrkesfarekommittén — att inkomma med ett med hänsyn till de i konventionen innefattade bestämmelser uppgjort förslag till författning i ämnet.

Därjämte hafva till kommittén öfverlämnats två särskilda underdåniga skrivelser i ämnet, aflåtna, den ena af Stockholmsafdelningen af allmänna svenska boktryckarföreningen och den andra från svenska typografförbundets styrelse, för att vid fullgörande af kommitténs ifrågasvarande uppdrag tagas i öfvervägande.

Med underdånig skrivelse den 4 november 1907 har kommittén öfverlämnat förslag till lag angående förbud mot kvinnors användande

till arbete nattetid i vissa industriella företag jämte motivering och statistisk utredning.

Öfver kommitténs berörda förslag hafva efter nådiga remisser underdåniga utlåtanden afgifvits dels af öfverståthållarämbetet och samtliga Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länen dels ock af kommerskollegium.

Utverkande af förbud emot eller begränsning af kvinnors deltagande i industriellt nattarbete har sedan länge framstått såsom ett önskemål inom de kretsar, hvilka särskildt gjort till sin uppgift att verka för en mera effektiv arbetarskyddslagstiftning. Berörda fråga har jämväl vid upprepade tillfällen varit föremål för behandling vid internationella konferenser och kongresser. Redan den år 1890 i Berlin hållna arbetarskyddskonferensen uttalade såsom ett önskemål, att ett dylikt förbud måtte komma till stånd. Jämväl de internationella kongresserna för arbetarskydd i Zürich år 1897 och i Paris år 1900 gjorde uttalanden i enahanda riktning. Sistnämnda kongress gaf anledning till bildande af den förut omfördälda internationella föreningen för lagstadgad arbetarskydd, hvilken sedermera utvecklade en energisk och framgångsrik verksamhet för genomförande af ifrågakvarande önskemål. Först vid den förut omtalade, år 1906 hållna konferensen i Bern lyckades man emellertid enas om grunderna för en internationell öfverenskommelse i frågan.

Bestämmelserna i den afslutade konventionen, hvilken torde få i öfversättning biläggas dagens protokoll, gå i hufvudsak ut därpå, att nattarbete skulle vara förbjudet för alla kvinnor, utan afseende å deras ålder, i industriella företag af så pass stor omfattning, att däri användes flera än tio arbetare eller arbeterskor. Den i konventionen bestämda tid för hvila från arbete under natten för i dylika företag arbetande kvinnor utgör i regel minst elfva timmar i följd, däri tiden från klockan 10 e. m. till klockan 5 f. m. skall ingå. Dock medger konventionen härifrån åtskilliga undantag i särskilda fall. Fastställandet af betydelsen af begreppet industriella företag — liksom de närmare bestämmelser i öfrigt, som för genomförande af konventionens grundsatser erfordras — öfverlämnar konventionen med vissa däri närmare angifna förbehåll åt de kontraherande staternas särskilda lagstiftningar.

Den kommitté, hvilken, som nämndt, haft i uppdrag att på grundval af konventionens bestämmelser, utarbete förslag till lag i ämnet, har emellertid uttalat principiella betänkligheter mot en lagstiftning af ifrågakvarande beskaffenhet.

Kommittén har på därom framställd begäran lämnat såväl Fredrika-Bremer-förbundet som typografiska kvinnoklubben tillfälle att genom delegerade uttala sig i frågan, hvarjämte nyssnämnda kvinnoklubb äfvensom socialdemokratiska kvinnokonferensens i Stockholm år 1907 arbetsutskott i till kommittén ingifna skrivelser uttalat sig i ämnet. Såväl nämnda korporationer som ock Stockholmsafdelningen af allmänna svenska boktryckarföreningen och svenska typografförbundets styrelse, hvilka, som nämndt, i till Kungl. Maj:t ingifna, till kommittén sedermera öfverlämnade skrivelser yttrat sig i frågan, hafva ställt sig afvisande emot förslaget. Särskildt har i sistnämnda båda skrivelser framhållits de olägenheter, som en lagstiftning i förevarande afseende skulle medföra för de ganska talrika kvinnor, hvilka vunnit anställning inom boktryckerifacket.

De uttalanden mot denna lagstiftning, hvilka sålunda framkommit från kretsar, som nära berördes af densamma, borde enligt kommitténs mening icke lämnas utan beaktande, och detta så mycket mindre som i våra dagar allt flera röster höjdes för borttagande af de skrankor, som hittills ställt sig hindrande i vägen för kvinnans sträfvande att vinna full likställighet med mannen såväl i det offentliga lifvet som på arbetsmarknaden. Den af konventionen betingade lagstiftningen afsåge emellertid att å vissa områden af arbetsmarknaden, där kvinnan hittills varit i det stora hela likställd med mannen, införa ganska afsevärda förändringar i en alldeles motsatt riktning. Det syntes ock kommittén kunna ifrågasättas, huruvida de synpunkter, hvilka låge till grund för konventionens bestämmelser, kräfde så stor inskränkning i friheten att lämpa arbetstiden efter för handen varande behof, som måste blifva en följd af konventionens, enligt kommitténs mening alltför snäfv, bestämmelser. Den af kommittén föranstaltade statistiska utredningen visade, att sådant kvinnligt nattarbete, som konventionen afsåge, endast förekomme i ringa omfattning här i landet. Förbudet skulle dock drabba en industriell verksamhet, boktryckaryrket, hvari kvinnan för närvarande hade en arbetstid och aflöning, som medgäfv henne att, oaktadt det däri stundom förekommande nattarbetet, skäligen tillgodose hälsans kraf.

En af kommitténs ledamöter, kommerserådet Pihlgren, har i anförd reservation uttalat en från kommitténs flertal afvikande mening beträffande den ifrågavarande lagstiftningens önskvärdhet och lämplighet ur principiell synpunkt. Enligt reservantens mening låge det nämligen i samhällets välförstådda intresse, att, på sätt konventionen afsåge, med-

verka till, att mödrarna och uppfostrarinnorna till det kommande släktet hvarken blefve genom för tungt arbete till hälsan försvagade eller genom för lång arbetstid beröfvade möjligheten att, med bibehållande af tillräcklig hvilotid för egen räkning, ägna nödig omsorg åt barnens uppfostran och familjens vård i öfrigt.

Erfarenheten från de länder, där förbud för kvinnans nattarbete inom industriella yrken sedan någon längre tid funnes till, gifve också vid handen, att dödligheten bland kvinnor och barn minskats samtidigt med förenämnda förbuds trädande i kraft, och särskildt från England och Tyskland visade statistiken, att på senare tider dödlighetsprocenten bland arbeterskor sjunkit fortare än bland de manliga arbetarna.

Å andra sidan hade erfarenheten äfven visat, att den prohibitiva lagstiftningen rörande kvinnans nattarbete inom industriella yrken icke ästadkommit några afsevärda svårigheter för industrien själf, om man också behöft någon viss öfvergångstid för att forma om de bestående förhållandena, så att de kunnat passas in under de nya föreskrifterna. Den ökning i tillverkningskostnad och därmed följande minskning i konkurrensförmåga, som man ju, åtminstone teoretiskt taget, kunde tänka sig skulle kunna inom exportindustrien blifva en följd af förbudsföreskrifternas tillämpning, motvägdes helt och hållet genom lagstiftningens internationella natur, synnerligast som alla europeiska länder med undantag af Ryssland, Norge och Balkanländerna undertecknat konventionen.

Visserligen förekomme, enligt hvad den verkställda statistiska utredningen visade, industriellt nattarbete i vårt land icke för synnerligen stort antal arbeterskor. Detta vore emellertid enligt reservantens mening ett för den förevarande frågans lösning mycket fördelaktigt förhållande, som man borde begagna sig af. Ju färre som berördes af den nya lagstiftningen, desto mindre rubbades de bestående förhållandena; och man kunde vara fullt viss därom, att för hvarje år, som gingo, förhållandena i detta hänseende försämrades. Med den snabba utveckling, i hvilken den svenska industrien sedan några år vore stadd, växte naturligtvis dess behof af arbetskraft mycket hastigt; och som tillgången på manliga arbetare redan nu vore ganska knapp, finge nog rekryteringen försiggå jämväl bland kvinnorna, och detta i en ganska stor utsträckning, ett förhållande som ock af fabriksstatistiken bekräftades.

Af de öfver det utarbetade lagförslaget hörda myndigheterna hafva öfverståthållarämbetet äfvensom åtskilliga af Eders Kungl. Maj:ts be-

fallningshafvande i länen ansett en lagstiftning i den riktning, förslaget afser, vara för våra förhållanden obehöflig eller ägnad att, principiellt sedt, möta betänkligheter. Flertalet af sistnämnda myndigheter hafva däremot tillstyrkt, att förslaget måtte läggas till grund för lagbestämmelser i ämnet, eller lämnat detsamma i hufvudsak utan erinran.

Kommerskollegium, som redan tidigare i afgifvet utlåtande förordat Sveriges anslutning till konventionen, har i sitt öfver nyssnämnda lagförslag afgifna utlåtande förklarat sig biträda hvad kommerserådet Pihlgren i förenämnda reservation åberopat och anført till bemötande af de utaf kommitténs flertal uttalade betänkligheter emot en lagstiftning i förevarande syfte; och har kollegium därvid särskildt framhållit ej mindre den stora betydelsen af internationella öfverenskommelser på arbetarskyddslagstiftningens område än äfven, hvad särskildt beträffade förhållandena i vårt land, lämpligheten af att en åtgärd sådan som det nu ifrågavarande förbudet vidtoges, innan den kvinnliga arbetskraften erhöle en vida större användning inom industrien än hvad som nu vore fallet.

Af det sagda framgår, att meningarna visat sig synnerligen delade rörande önskvärdheten och lämpligheten af införande i vårt land af en lagstiftning i den riktning, konventionen afser. För egen del är jag emellertid af den uppfattning, att de skäl, som anförts för vidtagande af en sådan åtgärd, äro öfvervägande dem som tala däremot.

Krafvet på en lagstiftning af ifrågavarande art grundar sig väsentligen på en af samhällets ursprungligaste och viktigaste uppgifter — omsorgen om släktets fortbestånd och fostran. Enligt naturens ordning beror förverkligandet af denna samhällsuppgift i främsta rummet af kvinnan. På hennes hälsa och kraft och på hennes omvårdnad synes i väsentligt högre grad än på mannens ankomma, huru kommande generationers lifsduglighet skall gestalta sig. Staten måste på grund häraf anses pliktig tillse, att icke kvinnans arbetsförhållanden utveckla sig på ett sätt, som lägger hinder i vägen för fyllandet af nämnda samhällsuppgift.

Det har sagts, och väl ej utan skäl, att kvinnans användande till industriellt arbete öfver hufvud taget innebure en fara i nyss antydda afseende. Denna fara synes dock i betydande mån uppvägas af de förvärfstillfällen, som industrien erbjuder och hvilka gifvetvis ofta nog möjliggöra en bättre ekonomisk existens för kvinnan eller den familj, hon tillhör, än eljest skulle kunna vinnas. De med det under vanliga förhållanden bedrifna industriella arbetet följande olägenheterna torde väl

ock kunna afsevärdt minskas genom förbättringar i arbetets anordning och drift. Hvad åter särskildt hennes användande till nattarbete inom industrien angår, kunna icke för detsamma anföras några dylika försonande omständigheter. Den förbättring i arbetsförtjänst, hvartill nattarbete gifver möjlighet, kan nämligen helt visst i allmänhet icke antagas utgöra en rimlig motvikt mot detta arbetes skadliga verkningar, och ej heller synes det finnas utsikt för, att dessa verkningar skola kunna i någon mera betydande mån aflägsnas genom förändringar i sättet för arbetets bedrifvande.

På grund af kvinnans, i jämförelse med mannens, svagare kroppskonstitution och större mottaglighet för sjukliga inflytelser anses risken af nattarbete inom industrien för henne vara afsevärdt större än för mannen. I hvad mån så är förhållandet, låter sig naturligen icke till full evidens bevisa. Att en dylik åtskillnad föreligger synes emellertid vinna stöd såväl af vetenskapliga auktoritetens uttalanden som ock af i utlandet anställda undersökningar rörande sjuklighetsfrekvensen hos industriarbetarna. Sålunda har exempelvis i en inom det tyska inrikesministeriet år 1899 utarbetad redogörelse för gifta kvinnors deltagande i fabriksarbeten konstaterats, att kvinnorna äro mer mottagliga än männen för de skadliga inverkningarna af dåliga arbetsförhållanden i allmänhet. En del undersökningar, som utförts i Finland, peka jämväl i samma riktning.

Oafsedt kvinnans obestriddigen svagare kroppskonstitution, är för öfrigt äfven att märka, att de kvinnliga arbetarna mindre än de manliga kunna påräkna tillfyllestgörande hvila om dagen. Dels hafva nämligen många af dem hushållsbestyr, som inkräkta på hvilotiden, och dels hindras de ofta af dåliga bostadsförhållanden att tillbörligen tillgodogöra sig densamma.

Förutom det att arbete, bedrifvet under förhållanden, hvarom här är fråga, måste antagas nedsätta kvinnans duglighet att framdeles fylla sin modersuppgift och, när det bedrifves under hafvandetiden, inverkar skadligt på fostret, är uppenbart, att moderns sysselsättning med sådant arbete oftast skall omöjliggöra för henne att på ett tillfredsställande sätt själf amma och sköta sitt barn. Uti förut omnämnda, i det tyska inrikesministeriet utarbetade redogörelse framhålles äfven, att dödligheten bland barnen befunnits störst på de områden, där kvinnligt nattarbete förekomme i någon högre grad. Ej heller torde väl en med nattarbete sysselsatt moder vara i stånd att ägna hemmet och de äldre barnen nödig vård och tillsyn.

Den ifrågasatta förbudslagstiftningen kan, enligt hvad af det anförda framgår, anses påkallad icke blott af hänsyn till släktets fortbestånd och utveckling utan äfven i viss mån af hänsyn till de kvinnliga arbetarna själfva, till skydd för deras hälsa och arbetsförmåga, samt till arbetarfamiljernas hushållning och hemlif. Framför allt är det dock hänsynen till det kommande och uppväxande släktets hälsa och utveckling, som härvidlag är afgörande.

De skäl, som vanligen anföras emot den ifrågasatta lagstiftningen, förefalla, i jämförelse med den tvingande hänsynen till släktets fortbestånd och fostran, mindre vägande. Från samhällssynpunkt torde det näppeligen knappast kunna sägas vara af alltför stor betydelse, om den myndiga kvinnans frihet att efter behag tillgodogöra sin arbetskraft i någon mån inskränkes, särskildt då inskränkningen afser att förekomma hennes sysselsättning på ett för henne själf skadligt sätt, eller att — såsom här i Sverige skulle blifva fallet, ifall en lagstiftning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Bernerkonventionen genomfördes — ett jämförelsevis ringa fåtal af landets arbeterskor under en öfvergångsperiod skulle få sina förvärfsmöjligheter i någon mån försvårade.

Den emot den ifrågasatta lagstiftningens införande hos oss åberopade omständigheten, att nattarbete inom industrien hittills förekommit endast för ett jämförelsevis ringa antal kvinnor, synes mig, på sätt en reservant inom kommittén anført, icke böra utgöra något afgörande skäl emot vidtagande af en dylik åtgärd. Att nämligen med industriens numera hastigt pågående utveckling kvinnorna komma att inom den samma röna allt större användning, läser nämligen icke lida något tvifvel. Ett dröjsmål skulle därför sannolikt endast försvåra öfvergången till de nya förhållandena.

Att den ifrågasatta lagstiftningen, genom de förutvarande nattarbeterskornas inträde på arbetsmarknaden, för öfriga yrken skulle verka en afsevärd, allmän sänkning af kvinnornas redan nu i många fall väl låga arbetslöner och därigenom drifva kvinnorna till ökad hemarbete, synes ej gärna behöfva befaras. Man torde nämligen väl få antaga, dels att dessa arbeterskor i ganska stor utsträckning komme att med ändrad sysselsättning behållas af sina förra arbetsgifvare, och dels att de platser, som de till ersättning för nattarbeterskorna antagna manliga arbetarna lämnat, i någon mån skulle komma arbeterskorna till godo. Den inskränkning af öfvertidsarbetet, som förbudslagstiftningen nödvändiggör, kommer vidare sannolikt att medföra en jämnare, till längre tid utsträckt fördelning af arbetet. Erfarenheten från andra länder synes ock gifva vid

handen, att förbud mot nattarbete ej för de kvinnliga arbetarna medfört några svårare verkningar i nu antydda hänseenden.

Någon afsevärd inverkan på industriens produktionsförhållanden torde ej heller, enligt hvad jämväl af erfarenheten från utlandet bestyrkes, vara att af den ifrågasatta lagstiftningen befara. Lagstiftningens internationella karaktär utesluter ock eljest nära till hands liggande farhågor i fråga om industriens konkurrensförmåga med andra länder.

I flertalet kulturstater är det sedan längre eller kortare tid tillbaka i regel förbjudet att använda vare sig minderåriga eller vuxna kvinnor till industriellt nattarbete, om ock ett sådant förbud icke allestädes gäller i den utsträckning, konventionen afser att genomföra. Dyligt förbud i afseende å vuxna kvinnor utfärdades i Storbritannien redan 1844, i hvad angår textilindustrien, och har sedermera utsträckts att gälla äfven andra grenar af industrien. Liknande förbud meddelades vidare i Schweiz 1877, i Österrike 1885, i Nederländerna 1889, i Tyskland 1891, i Frankrike 1892 och i Italien 1902 (med ikraftträdande 1907). Förbudslagstiftning af ifrågavarande art gäller äfven i en del nordamerikanska och australiska stater m. fl. länder.

Hvad angår den ifrågavarande förbudslagstiftningens omfattning kunde möjligen ifrågasättas, huruvida icke denna lagstiftning skäligen borde begränsas till allenast de gifta kvinnorna. En sådan begränsning skulle emellertid orättvist försvåra de gifta kvinnornas konkurrens med de ogifta på arbetsmarknaden och möjligen leda till minskning af äktenskapsfrekvensen. Emot nyss anförda anmärkning må dessutom påpekas, att ej blott de gifta arbeterskorna föda barn utan i ganska stor utsträckning äfven de ogifta. Från synpunkten af lagens främsta ändamål, att skydda de blifvande mödrarnas hälsa och krafter, bör lagen alltså omfatta alla yngre såväl gifta som ogifta kvinnor. Beträffande åter äldre kvinnor, d. v. s. de, som uppnått sådan ålder, att de ej längre hafva utsikt att blifva mödrar, gäller visserligen ej samma kraftiga skäl till förbud mot nattarbete, men inbegripas de likväl under förbudet såväl i förevarande konvention som i den utländska lagstiftningen i ämnet. En sådan anordning torde ock få anses tillräckligt motiverad af de kvinnliga arbetarnas eget skyddsbehof samt, i afseende å arbeterskor med familj, jämväl af hänsyn till denna.

Uti sin lagförslaget åtföljande underdåniga skrifvelse har yrkesfarekommittén, oafsedt sina förut anförda betänkligheter, äfven ifrågasatt, huruvida de med konventionen åsyftade ändamål kräfde så stor inskränkning i friheten att lämpa arbetstiden efter förhandenvarande

behof, som måste blifva en följd af konventionens enligt kommitténs mening alltför snäfvast bestämmelser. Denna kommitténs tvekan torde väl förnämligast vara att hänföra till bestämmelserna om nattledighetens längd. Såsom en af reservanterna inom kommittén närmare utvecklade, synes emellertid denna ledighet ej gärna i regel kunna sättas till kortare tid än 11 timmar, om man därmed vill bereda den kvinnliga arbetaren, utom tid till erforderlig natthvila och gång till och från arbetsstället, tillfälle att i någon afsevärd mån vårda sig om hemmets angelägenheter. Därjämte är att märka, att konventionen medger undantag utan tidsbegränsning för det fall, att driften afbrutits genom »force majeure», likasom ock för företag, som afse bearbetande af varor, hvilka äro underkastade mycket hastig förvandling, samt att nattledigheten får under högst 60 dagar af året, dock utan intrång på tiden mellan kl. 10 e. m. och 5 f. m., förkortas en timme uti industrier, som äro underkastade »årstidernas inflytande», äfvensom i hvarje företag, när undantagsförhållanden inträffa.

I samband med den nu föreliggande utredningen rörande den ifrågavarande lagstiftningens införande i vårt land har från flera håll framhållits, att särskildt för boktryckeriyrket förbud mot nattarbete för kvinnor skulle kännbart drabba de kvinnliga arbetarna, i ty att inom detta yrke ett jämförelsevis stort antal arbeterskor vunnit relativt förmanlig anställning. Den föreliggande utredningen gifver emellertid vid handen, att de arbeterskor, som däraf skulle direkt beröras, icke äro så synnerligen många till antalet, omkring 125 à 150 stycken; och att med hänsyn till detta jämförelsevis ringa fåtal arbeterskor undantaga särskildt boktryckeriyrket från den ifrågasatta lagstiftningens tillämplighetsområde, därtill torde knappast tillräckliga skäl föreligga. På sätt förut antydts, är min öfvertygelse ock den, att de svårigheter, som vid öfvergången kunna uppstå, böra kunna inom nyssnämnda yrke liksom eljest genom lämpliga anordningar väsentligen mildras.

Med anledning af en del anmärkningar, som framstälts eller enligt min mening skäligen kunna framställas mot yrkesfarekommitténs lagförslag, har jag låtit detsamma inom departementet undergå omarbetning i vissa delar.

I afseende å förslaget 1 §, som ju är bestämmande för lagens tillämpningsområde, har från åtskilliga håll uttryckts betänkligheter mot att lagen skulle kunna komma att jämväl afse arbete, bedrifvet

för arbetsgifvares räkning, men i lokaler, öfver hvilka denne icke äger förfoga, utan i arbetarens eget hem. En sådan tillämpning skulle nämligen blifva synnerligen svår att kontrollera samt lätt leda till motbjudande trakasserier.

Kommittén, som icke förbisett detta, har emellertid af konventionens ordalydelse ansett sig förhindrad föreslå en affattning, hvarigenom hemarbetet och hemindustrien — dessa begrepp tagna i nyssberörda bemärkelse — skulle från lagens tillämpningsområde undantagas.

Kommittén har emellertid icke lämnat obeaktadt, att hemarbetet och hemindustrien utöfvas under förhållanden, som påkalla tillsyn och kontroll af helt annan art än den, som för närvarande finnes anordnad i afseende å annan industriell verksamhet; och har kommittén förklarar sig hafva för afsikt att under sitt fortsatta arbete på skyddslagstiftningens område taga denna fråga under närmare ompröfning.

Kommerskollegium har härutinnan erinrat, att erfarenheten från utlandet ådagalagt, att den kvinnliga arbetskraften i hemmet i stor utsträckning användes i industriens tjänst under förhållanden, som måste anses innebära ett missbruk af denna arbetskraft. Där sådant missbruk uppenbarligen låge arbetsgifvaren till last, borde, enligt kollegii mening, denne därför vara underkastad ansvar, likaväl som då missbruket ägde rum i arbetsgifvarens egen lokal. Ehuru någon ändamålsenlig kontroll å efterlefnaden af lagens föreskrifter i sådant afseende tillsvidare icke syntes kunna utöfvas, borde det ifrågavarande förbudet likväl innebära, bland annat, en maning för arbetsgifvare att i förevarande fall iakttaga tillbörlig varsamhet. Då därjämte lagen vore afsedd att träda i kraft först med början af år 1911 och frågan om anordnandet af en med hänsyn till de förhållanden, hvarunder hemarbetet och hemindustrien bedrefves, lämplig tillsyn däröfver komme att af kommittén under dess fortsatta arbete tagas under närmare ompröfning, funne kollegium sig kunna lämna lagförslaget, såvidt det hade afseende å hemarbete och hemindustri uti nu ifrågavarande bemärkelse, utan vidare erinringar.

Två af de i ärendets behandling inom kollegium deltagande ledamöterna hafva emellertid härutinnan uttalat afvikande mening och ansett, att, då, såvidt af tillgängliga upplysningar framginge, frågan om hemarbete och hemindustri i förut angifna mening icke med nödvändighet måste falla under konventionens bestämmelser, det i lagen ifrågasatta förbudet borde så affattas, att däraf tydligen framginge, att icke

något hemarbete eller någon hemindustri inbegreps under lagens bestämmelser.

Håller man sig strängt till konventionens ordalydelse, kan visserligen icke förnekas, att kommittén icke saknat fog för sin åsikt om konventionens tillämplighet äfven å sådant arbete, hvarom jag senast talat. En närmare undersökning gifver dock vid handen, att med konventionens bestämmelser icke åsyftats att träffa äfven detta.

Den lagstiftning rörande förbud mot kvinnors användande till nattarbete, som vid tiden för konventionens affattande gällde i de kontraherande staterna, afsåg, om man undantager Österrike, arbete å vissa slags arbetslokaler eller arbetsplatser och lämnade hemarbetet oberördt. Så voro de tyska och schweiziska bestämmelserna i ämnet inskränkta till sysselsättning i fabriker. Motsvarande lagstiftning i England och Nederländerna talar om användande af kvinnor i fabriker och verkstäder. Den franska skyddslagstiftningen för kvinnor afser anläggningar af vissa uppgifna slag. I den österrikiska lagstiftningen gäller förbudet visserligen kvinnor, använda i »fabriksmässigt bedrifna yrkesföretag», men lärer i tillämpningen härunder icke inbegripas hemarbeterskor. Uti de öfriga kontraherande staterna, där vid berörda tidpunkt ifrågavarande förbud ej ännu gällde, torde den bestående lagstiftning, hvartill förbudet närmast skulle kunna anknytas, ej heller hafva omfattat hemarbetet. Under sådana förhållanden låter det svårigen tänka sig, att makternas ombud vid formulerandet af konventionens stadganden skulle utan uttrycklig bestämmelse afsett att indraga hemarbetet under konventionen.

Under förhandlingarna rörande konventionen har icke heller, såvidt af tillgängliga handlingar framgår, någonting förekommit, som visar, att meningen varit att indraga äfven det i hemmen utförda arbetet under konventionens bestämmelser.

För vinnande af visshet härutinnan hafva emellertid upplysningar inhämtats, huru konventionen i nu förevarande afseende tolkats i Tyskland, Frankrike, England, Belgien och Schweiz; och har därvid från de fyra förstnämnda länderna erhållits det svar, att konventionen icke ansåges tillämplig på ifrågavarande slag af hemarbete. Från Schweiz har man däremot icke ansett sig kunna lämna något bestämdt svar på frågan.

Hvad särskildt beträffar Tyskland, framlades där i slutet af nästlidet år förslag till vissa ändringar i »Gewerbeordnung», med hvilket förslag åsyftades, bland annat, att bringa Gewerbeordnings bestämmelser

till öfverensstämmelse med konventionen, men undantogs därvid hemarbetet från förbudet mot kvinnors användande till nattarbete.

Med afseende å hvad sålunda förekommit har jag ansett den tolkning af konventionen berättigad, som af de båda reservanterna inom kommerskollegium omfattats. Då det icke heller synes böra ifrågakomma att lägga ansvaret för missbruk i förevarande hänseende å arbetsgifvaren, respektive arbetsföreståndaren i andra fall, än då arbetet utföres å område, däröfver han äger förfoga eller är i stånd att utöfva nödig tillsyn, synes mig icke heller ett förbud af den omfattning, kommittén äfvensom kollegii flertal tänkt sig, böra meddelas, allra minst så länge af kommittén tillärnad utredning rörande de kontrollbestämmelser, som med afseende å missbruk beträffande hemarbetet och hemindustrien må finnas möjliga och lämpliga, ännu icke afslutats.

Jag har därför låtit i författningen infoga en bestämmelse, hvilken från lagens tillämpning utesluter »arbete, som utföres i kvinnans hem eller å annan plats, där det icke kan anses tillkomma arbetsgifvaren att vaka öfver arbetets anordnande». Uttrycket »annan plats» har valts för att från lagens tillämpning fritaga jämväl arbete, som utföres under förhållanden, hvilka i lika mån som det i hemmet utförda undandraga det samma arbetsgifvarens tillsyn, t. ex. i en arbetskamrats hem.

Beträffande affattningen af kommittéförslagets 1 § i öfrigt har, med hänsyftning på vissa i förslagets motivering anförda förtydligande exempel, anmärkts, att orden »användes kvinna till arbete uti företag, som afser» etc. icke gärna, såsom i motiveringen uttalats, kunde anses från lagens tillämpning utesluta rengöring af arbetslokalen, under det att, i motsats till hvad motiveringen syntes afse, bestämningen »för utvinning, tillverkning eller bearbetande af varor» otvifvelaktigt måste från lagens tillämpning utesluta målningsarbete samt arbete i tvätt- och strykinrättningar.

Befogenheten af den första anmärkningen torde visserligen kunna dragas i tvifvelsmål, då uttrycket »arbete uti företag» etc. synes beteckna ett arbete, som ingår såsom ett led i företagets verksamhet, och ej hvilket arbete som helst, som tillfälligtvis utföres för företagets räkning. Till förekommande af misstolkning har emellertid paragrafen erhållit en något förändrad formulering, hvarigenom tydligare angifves, att förevarande lagrum afser ett mer stadigvarande, af företagets ändamål bestämdt arbete.

I afseende å den andra anmärkningen torde det ej kunna förnekas, att det förutsättes en väl ansträngd tolkning af orden, »utvinning, tillverkning eller bearbetande af varor» för att därunder kunna inbegripa

sådant arbete som t. ex. målning af en vägg eller arbete i en tvätt- och strykinrättning m. m. dylikt. Ifrågavarande bestämning synes dessutom med lika skäl från lagens tillämpning utesluta sysselsättning i en del andra företag af sådan beskaffenhet, att desamma måste anses vara åsyftade i lagarna angående skydd mot yrkesfara och angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke, eller företag, som enligt kommitténs motivering äro afsedda att och väl äfven böra inbegripas under nu förevarande lag. Hit torde vara att räkna åtskilliga företag för rengöring, desinfektion, konservering, lagning eller annan förbättring. Verksamhetens föremål synes nämligen i dessa fall ej alltid vara att betrakta som en vara, åtminstone om man därmed, såsom allmänna språkbruket tilläfventyrs fordrar, förstår föremål, som gå i handelsmarknaden. Vidare torde ofta i nu afsedda fall ej förekomma något bearbetande i egentlig mening, t. ex. vid kemiska procedurer, och någon utvinning eller tillverkning kan det ofta nog härvidlag ej blifva tal om. »Bearbetande» är för öfrigt olämpligt att jämställa med »utvinning» och »tillverkning», då detsamma väl sällan i och för sig kan sägas utgöra verksamhetens ändamål.

Då bestämningen »utvinning, tillverkning eller bearbetande af varor» sålunda måste anses olämplig, har densamma ur paragrafen uteslutits och dess ordalydelse i denna del ändrats till: »Sysselsättes kvinna uti företag, som afser idkande af bergverks-, bruks- eller fabriksrörelse, handverk eller därmed jämförlig handtering eller annan dylik industriell verksamhet och som drifves» etc. Med tillfogenhet af orden »därmed jämförlig handtering» har afsetts att under lagen tydligt inbegripa såväl sådana företag som tvätt- och strykinrättningar som ock andra, enligt hvad förut nämnts, med kommitténs formulering sannolikt uteslutna former af industriell verksamhet.

Det i 3 paragrafen andra stycket af kommitténs förslag stadgade sättet för anmälan om inskränkning i arbetsledighet på grund af bestämmelserna i första stycket af samma paragraf har gifvit anledning till såväl reservationer af två utaf kommitténs ledamöter som anmärkningar från en stor del af de myndigheter — bland dem kommerskollegium — hvilka yttrat sig öfver förslaget. Kommittén synes äfven vid affattandet af detta lagrum hafva gått något för långt i sin sträfvan att göra lagen så litet betungande som möjligt. Då arbetsgifvaren enligt kommitténs förslag ej har att göra någon anmälan om den tid, hvarunder inskränkning är afsedd att vidtagas, torde nämligen kontrollen å iakttagandet af de i paragrafens förra stycke meddelade tidsbestämmelser blifva nära nog omöjlig.

I den ena af berörda reservationer föreslås, att arbetsgifvaren skulle åläggas att sist före utgången af kalendermånaden näst efter den, hvarunder inskränkningen vidtagits, göra anmälan om inskränkningen, dess anledning och de dagar, under hvilka inskränkningen varat. En föregående anmälan om tiden för inskränkningen synes emellertid från kontrollsynpunkt oundgängligen påkallad, ty hur skulle eljest vederbörande inspektör komma i tillfälle öfvervaka, att icke inskränkningen öfverskrides, eller att varna arbetsgifvaren för inskränkning utan tillfyllestgörande anledning? Endast med sådan anordning af anmälnings-skyldigheten torde man för öfrigt kunna påräkna densammas ordentliga fullgörande, hvilket åter utgör en nödvändig förutsättning för kontrollen i förevarande afseende. Arbetsgifvaren riskerar nämligen alltid straff, om han utan anmälan vidtager inskränkning och inspektören sedan råkar att besöka arbetsstället. Men med skyldighet endast till efterföljande anmälan skulle denna skyldighet, utom för det fall att inspektören besökt arbetsstället eller eljest kunde antagas känna till den ifrågavarande åtgärden, sannolikt komma att ofta med eller utan afsikt försummas.

Den andra reservationen, till hvilken kommerskollegium anslutit sig, går ut på, att arbetsgifvaren före vidtagande af inskränkning, som i paragrafen afses, skall göra anmälan därom med uppgift om anledningen till inskränkningen, samt att han inom en vecka efter inskränkningens upphörande skall anmäla det antal dagar, hvarunder densamma varat. En sådan dubbel anmälnings-skyldighet synes dock onödigt betungande i de troligen ganska talrika fall, då arbetsgifvaren kan på förhand uppgifva den tid, hvarunder han vill begagna sin rätt att företaga inskränkning.

För att utan onödigt betungande af arbetsgifvaren bereda möjlighet till en tillfredsställande kontroll har jag ansett mig böra vidtaga sådan ändring af tredje paragrafens andra stycke, att arbetsgifvaren alltid skulle blifva förpliktad att före vidtagande af inskränkning göra anmälan därom med uppgift om anledningen till densamma och om de dagar, hvarunder den är afsedd att förekomma. Skulle arbetsgifvaren ej kunna på förhand bestämdt beräkna den tid, hvarunder inskränkning erfordras, får han uppgifva den tid, han ungerär tror sig behöfva. Finner han sedermera, att denna tid ej räcker till, får han göra ny anmälan om de dagar, han anser sig ytterligare behöfva. Tages åter den anmälda tiden ej fullt i anspråk, är han, om han så önskar, berättigad att hos inspektören styrka detta förhållande för att vid senare anmälningar under året kunna räkna sig denna outnyttjade tid till godo. Den sålunda

föreslagna anordningen medgifver arbetsgifvare, som är i stånd att för en längre tidrymd på förhand uppgifva de tider, hvarunder han önskar vidtaga inskränkning — såsom kanske ej så sällan är fallet inom säsongyrkena — att sammanfatta sina uppgifter angående flera sådana perioder i en enda anmälan. Ej heller torde det skäligen kunna förvägras arbetsgifvare att låta sin anmälan afse vissa under hvarje år tills vidare återkommande perioder.

Under erinran att arbetsgifvaren mången gång stode skäligen främmande för arbetets anordnande inom ett företag, samt att det syntes hårdt, att han i sådant fall skulle drabbas af ansvar för försummadt iakttagande af lagens föreskrifter, har kommittén föreslagit, att i lagen skulle införas en bestämmelse af innehåll, att, om arbetsgifvaren förmår visa, att en åtalad förseelse mot lagens föreskrifter icke skäligen kan läggas honom till last, han skulle vara från ansvar fri, och att åtalet i sådant fall skulle kunna riktas mot vederbörande arbetsledare.

Utan att för närvarande vilja närmare inlåta mig på frågan om befogenheten af en dylik föreskrift, för hvilken åtskilligt synes tala, vill jag härvid allenast erinra, att det knappast synes lämpligt, att, så länge en motsvarande bestämmelse saknas inom lagstiftningen i öfrigt, ett stadgande, sådant som det här föreslagna, hvilket torde innefatta ett, principiellt sedt, icke oviktigt afsteg från hittills inom vår lagstiftning tillämpade grundsatser, införas i nu föreliggande författning; och har bestämmelsen därför ur förslaget uteslutits.

De i kommittéförslagets 9 § införda bestämmelserna om skyldighet för allmän åklagare att utan särskild angivelse åtala förseelse mot lagen eller att utföra åtal å dylik förseelse, som hos honom angifves af bergmästare eller yrkesinspektör, hafva såsom öfverflödiga ur förslaget uteslutits. Motsvarande bestämmelser förekomma icke heller i den s. k. minderårighetslagen.

I öfverensstämmelse med det i konventionen i sådant afseende lämnade medgifvande, har kommittén i sitt förslag upptagit en bestämmelse om uppskof till den 1 januari 1919 med författningens tillämpning å framställning af råsocker ur betor, kardning, kamning och spinning af ull samt å vissa arbeten vid grufföretag. Två reservanter inom kommittén, hvilkas mening vunnit understöd såväl af kommerskollegium som äfven af åtskilliga andra af de myndigheter, som yttrat sig öfver förslaget, hafva emellertid ansett berörda bestämmelse böra ur lagen uteslutas. De af reservanterna åberopade skälen, att bestämmelsen endast skulle komma att beröra ett fåtal arbeterskor och detta antagligen blott

under någon kortare tid af året, men möjligen under öfvergångstiden lända till ökning af det kvinnliga nattarbetet inom nämnda branscher, synas otvifvelaktigt värda beaktande. Då härtill kommer, att det onekligen från rättssynpunkt måste förefalla stötande, om kvinnligt nattarbete under en följd af år skulle vara tillåtet i afseende å några särskilda slag af sysselsättningar, kanske i vissa fall inom samma företag, där eljest förbud gällde, och utan att dessa sysselsättningsars egen beskaffenhet motiverade en undantagsställning, har jag ansett ifrågavarande bestämelse böra ur lagen utgå.

Öfriga vidtagna smärre ändringar i kommittéförslaget, hvilka äro af hufvudsakligen redaktionell natur, torde jag icke behöfva närmare motivera.

Sedan departementschefen härefter uppläst det ifrågavarande författningsförslaget, sådant det af honom blifvit tillstyrkt, anförde han vidare:

Det lagstiftningsområde, inom hvilket nu ifrågavarande författning faller — näringslagstiftningen — tillhör utan tvifvel Konungens ekonomiska lagstiftning. Öfver såväl lagen om yrkesfara som lagen angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke inhämtades emellertid Riksdagens yttrande; och torde därför jämväl nu ifrågavarande författningsförslag böra Riksdagen föreläggas. Då förslag till förordning om yrkesfara förelades Riksdagen, åtnöjde sig emellertid icke Riksdagen med att afgifva yttrande öfver förslaget utan antog för sin del en lag i ämnet. Detsamma skedde ock vid framläggandet af förslag till förordning angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke. Med afseende å den sålunda af Riksdagen intagna ståndpunkt och nu ifrågavarande lagstiftnings ganska ingripande natur kunde det visserligen ifrågasättas, huruvida icke nu ifrågavarande förslag borde behandlas i den ordning, 87 § regeringsformen föreskrifver. Då emellertid detta skulle förutsätta inhämtande af högsta domstolens yttrande öfver förslaget men det under sådan förutsättning icke torde blifva möjligt att framlägga förslaget för innevarande års riksdag, hvilket åter med afseende å den i konventionen bestämda tiden för dess ratificerande är nödvändigt, synes det mig lämpligast att i nu förevarande fall förfara på enahanda sätt, som skett beträffande de s. k. yrkesfare- och minderårighetslagarna.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte besluta att inhämta Riksdagens yttrande öfver ifrågavarande författningsförslag, med förklarande därvid att Eders Kungl. Maj:t vill, efter emottagande af Riksdagens svar, företaga den slutliga pröfningen af samma förslag och förordna om författnings utfärdande i ämnet.

Denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställda behagade Hans Maj:t Konungen bifalla; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Algot Wahlin.

Bilaga.

Öfversättning (i transumt).

Internationell konvention

angående förbud mot nattarbete för kvinnor, sysselsatta uti industrien.

Hans Majestät Kejsaren af Tyskland, Konung af Preussen; Hans Majestät Kejsaren af Österrike, Konung af Böhmen m. m. och Apostolisk Konung af Ungern; Hans Majestät Belgiernas Konung; Hans Majestät Konungen af Danmark; Hans Majestät Konungen af Spanien; Franska Republikens President; Hans Majestät Konungen af det förenade konungariket Storbritannien och Irland samt af de brittiska besittningarna hinders hafven, Kejsare af Indien; Hans Majestät Konungen af Italien; Hans Kungliga Höghet Storhertigen af Luxemburg, Hertig af Nassau; Hennes Majestät Drottningen af Nederländerna; Hans Majestät Konungen af Portugal och Algarbierne m. m.; Hans Majestät Konungen af Sverige samt Schweiziska Förbundsrådet, hvilka önska att underlätta utvecklingen af arbetarskyddsväsendet genom antagandet af gemensamma bestämmelser, hafva i detta syfte beslutit att afsluta en konvention angående nattarbete för kvinnor, sysselsatta i industrien, och hafva till Sina befullmäktigade ombud utsett:

Hvilka, efter att hafva meddelat hvarandra sina fullmakter, som befunnits i god och behörig form, hafva öfverlagt om och antagit följande bestämmelser:

Art. 1.

Industriellt nattarbete skall vara förbjudet för alla kvinnor, utan hänsyn till deras ålder, med här nedan angifna undantag.

Denna konvention äger tillämpning på alla sådana industriella företag, hvori användas flera än tio arbetare och arbeterskor; den skall i intet fall tillämpas på företag, där icke andra än medlemmar af samma familj användas.

På hvar och en af de kontraherande staterna ankommer att bestämma, hvad som är att förstå med industriella företag. Till sådana skola dock i hvarje fall räknas grufvor och stenbrott äfvensom industriella företag för tillverkning och bearbetning af varor; hvarje lands lagstiftning äger att i sistberörda afseende bestämma gränsen emellan, å ena sidan, industri och, å andra sidan, landtbruk och handel.

Art. 2.

Den tid för natthvila, som i föregående artikel åsyftas, skall hafva en varaktighet af minst elfva timmar i följd; i dessa elfva timmar skall, oberoende af hvarje lands lagstiftning, inbegripas tiden från klockan 10 på aftonen till klockan 5 på morgonen.

Dock må uti sådana stater, där nattarbetet för vuxna kvinnor, använda inom industrien, ännu icke utgör föremål för lagstiftning, varaktigheten af den oafbrutna hvilotiden kunna för en öfvergångsperiod af högst tre år begränsas till tio timmar.

Art. 3.

Förbudet mot nattarbete må upphävas:

1) i fall af »force majeure», då uti ett företag uppkommer ett afbrott i driften, hvilket varit omöjligt att förutse, och som icke är periodiskt återkommande;

2) i det fall, att arbetet afser råvaror eller varor under beredning, hvilka äro underkastade mycket hastig förvandling, och så finnes nödigt till förekommande af en eljest oundviklig förlust af dessa varor.

Art. 4.

Uti sådana industrier, som äro underkastade årstidernas inflytande, äfvensom i hvarje annat företag, då undantagsförhållanden inträffa, må

varaktigheten af den oafbrutna tiden för natthvila inskränkas till tio timmar under sextio dagar af året.

Art. 5.

Det tillhör hvar och en af de kontraherande staterna att vidtaga de administrativa åtgärder, som äro nödiga för att å dess område trygga en noggrann tillämpning af förevarande konvention.

Regeringarna skola på diplomatisk väg meddela hvarandra de lagar och författningar, som nu gälla eller framdeles kunna utfärdas rörande det ämne, konventionen afser, äfvensom periodiska rapporter angående tillämpningen af dessa lagar och författningar.

Art. 6.

Bestämmelserna i denna konvention skola icke äga tillämpning i afseende å en koloni, besittning eller protektorat, med mindre meddelande härom i dess namn genom moderlandets regering lämnats till schweiziska förbundsrådet.

Moderlandets regering kan vid lämnande af meddelande om en kolonis, besittnings eller protektorats anslutning förklara, att konventionen ej skall äga tillämpning å sådana inhemska arbeten, hvarå tillsyn skulle vara omöjlig.

Art. 7.

I utomeuropeiska stater, äfvensom i kolonier, besittningar eller protektorat må, då klimatet eller den infödda befolkningens lefnadsförhållanden så fordra, varaktigheten af den oafbrutna tiden för natthvila vara kortare än hvad denna konvention föreskrifver, under villkor likväl att mot förkortningen svarande hvilotider medgifvas under dagen.

Art. 8.

Denna konvention skall ratificeras och ratifikationshandlingarna deponeras hos schweiziska förbundsrådet senast den 31 december 1908.

Öfver depositionen skall upprättas protokoll, hvaraf bestyrkt afskrift skall på diplomatisk väg tillställas hvar och en af de kontraherande staterna.

Denna konvention skall träda i kraft två år efter afslutandet af protokollet öfver depositionen.

Den tidrymd, efter hvilken konventionen skall träda i kraft, skall, i stället för två, utgöras af tio år beträffande:

- 1) fabriker, hvarest framställes råsocker ur betor;
- 2) kardning, kamning och spinning af ull;
- 3) arbeten under bar himmel vid grufföretag, där dessa arbeten under minst fyra månader årligen förhindras genom klimatiska inflytanden.

Art. 9.

De stater, som icke undertecknat denna konvention, kunna förklara sin anslutning genom framställning till schweiziska förbundsrådet, hvilket skall meddela framställningen till hvar och en af de kontraherande staterna.

Art. 10.

De i art. 8 angifna tider för ikraftträdandet af denna konvention skola för sådana stater, som icke undertecknat konventionen, äfvensom för kolonier, besittningar eller protektorat räknas från dagen för deras anslutning.

Art. 11.

Denna konvention kan icke uppsägas, vare sig af de stater, som undertecknat densamma, eller af sådana stater, kolonier, besittningar eller protektorat, hvilka biträdt densamma efteråt, före utgången af en tidrymd af tolf år från tiden för afslutandet af protokollet öfver ratifikationshandlingarnas deposition.

Därefter kan konventionen uppsägas från år till år.

Uppsägningen har icke verkan förrän ett år, efter det den skriftligen tillställts schweiziska förbundsrådet af vederbörande regering eller, i fråga om en koloni, besittning eller protektorat, af moderlandets regering; förbundsrådet skall omedelbart gifva regeringen i hvarje af de öfriga kontraherande staterna del af uppsägningen.

Uppsägningen har endast verkan i afseende å den stat, koloni, besittning eller protektorat, i hvars namn den gjorts.

Till bekräftelse häraf hafva de befullmäktigade ombuden undertecknat förevarande konvention.

Som skedde i Bern den tjugusjätte september nittonhundrasex i ett enda exemplar, som skall förvaras i schweiziska edsförbundets arkiv, och hvaraf en till riktigheten bestyrkt afskrift skall på diplomatisk väg tillställas en hvar af de kontraherande staterna.

För Tyskland:

(L. S.) v. Bülow.
(L. S.) Caspar.
(L. S.) Frick.
(L. S.) Eckardt.

För Österrike och för Ungern:

(L. S.) Baron Heidler-Egeregg.
Österrike-Ungerns minister i Bern.

För Österrike:

(L. S.) Müller.

För Ungern:

(L. S.) Nicolas Gerster.

För Belgien:

(L. S.) M. Michotte de Welle.
(L. S.) J. Dubois.

För Danmark:

(L. S.) H. Vedel.

Under reservation och hänvisning till den förklaring, som afgifvits vid konferensens plenarsammanträde den 26 september 1906 i afseende å artikel 8.

För Spanien:

(L. S.) Bernardo Almeida y Herreros.

För Frankrike:

(L. S.) Révoil.
Arthur Fontaine.

För Storbritannien:

(L. S.) Herbert Samuel.
(L. S.) Malcolm Delevingne.

För Italien:

(L. S.) K. Magliano.
(L. S.) G. Montemartini.

För Luxemburg:

H. Neuman.

För Nederländerna:

(L. S.) Rechteren.
L. H. W. Regout.

För Portugal:

(L. S.) Alberto d'Oliveira.

För Sverige:

(L. S.) Alfr. Lagerheim.

För Schweiz:

(L. S.) Emile Frey.
F. Kaufmann.
A. Lachenal.
Schobinger.
H. Scherrer.
John Syz.